

náziumot négy osztályúvá fokozta le. Sz. buzgó-sága alkotta újjá az iskolát, mely 1863—64-re nyolc osztályúvá fejlett, 1867. pedig a jogakadémiaival is kiegészült. 1885. negyvenéves szigeti működése jubileuma alkalmával a Ferenc-József-rendet kapta. Tanárkodása alatt is buzgó irodalmi működést fejtett ki. A Kisfaludy-társaságtól a *Bécsi napok* c. történelmi rajzával ismét jutalmat nyert. Eleintén szépirodalmi munkássága később mindinkább történelmi irányt vett. Nevezetesebb művei: *Máramaros vármegye leírása*, *A keresztények egyház története* és *A gimnáziumi oktatás története*. Szerkesztette 1860. a Szigeti-albumot P. Szathmáry Károlyival együtt és éveken át a Máramarost.

11. Sz. Lajosné, énekesnő. I. Bárdossy (1).

12. Sz. Lilla, I. Bulyovszky (2).

13. Sz. Márton (piskárosi), pedagógus, Sz. Sámuel fia, született Debrecenben 1748 március 26-án, meghalt Deteken (Abaúj) 1790 november 4-én. Iskoláit Debrecenben végezte. Azután külföldre ment s különösen a baseli és göttingai egyetemeken tanult (1767 és 1771). Kedvelt tárgyai a bölcsezsét, természettan és mennyiségtan voltak. Hazatérve 1773. Sárospatakra kapott meghívást a természettan és mennyiségtan tanárául. Munkái: *Cziropedia, azaz Kszenofonnak Czirus király életéről és viselt dolgairól írott históriája* (Nagy-Károly 1784); *Haller Albertnek a szentírásban levő igazságokról írott levelei* (Pozsony 1785).

14. Sz. Pál, színész, szül. Budán 1790 szept. 9., megh. Budapesten 1874 jun. 19. Budán végezte középiskoláit s aztán 1806. özvegy anyja ellenzése dacára a színészi pályára lépett s különböző vidéki társulatoknál fordult meg; 1811-ben katonává lett s a 7. Liechtenstein-huszárezredbe állott; részt vett az 1812-iki orosz hadjáratban és a lipesei csatában. Hazatérve, ismét folytatta színészi pályáját s 1818. Székesfejerváron, majd 1823. Miskolcon Kilenyi társaságában játszott, onnan Erdélybe ment. Végre Döbrentei Gábor meghívására 1835. Pestre jött több társával együtt. Sz. a vidéken mint operista tűnt ki, a nemzeti színháznál pedig, melynek 1837. történt megnyitásától kezdve állandó tagja volt, egy sajtóságnak nemnek, a komoly komikumnak volt képviselője. A színészi nyugdíjintézet felállítása körül nagy érdemeket szerzett, s ő lett ez intézet első nyugdíjasa is 1854-től kezdve. Két gyermekét, *Bélat* és *Lillát* (Bulyovszkyt) szintén a színpadnak nevelte. 1863. tartották meg jubileumát a nemzeti színházban, amidőn a Lecouvreux Adrienneben Michonnet-t játszotta, leánya pedig mellette a címszerepet. *Beszédek és firkák* címen egy kis füzet jelent meg tőle. Naplóját leánya Bulyovszky né adta ki.

15. Sz. Sámuel (piskárosi), ref. lelkész s püspök, szül. Debrecenben 1719 febr. 19., megh. Hegykövesiben 1785 jul. 8-án. Debrecenben tanult s 14 éves korában már a héber nyelv tanítójául nevezetett ki. 16 éves korában (1735) a svájci, 1739. a holland egyetemeket látogatta, melyeken a nyugateurópai nyelvekkel s az azokon szerzett kiválóbb irodalmi művekkel is megismerkedett. Hollandiából 1742. a hódmezővásárhelyi egyház hívta meg lelkészéül; de itt alig működött néhány

hónapig, amikor a debreceni főiskolába hivatott meg a bölcsezsét s klasszikus irodalom tanárául. 1759. éles sűrlődások fejlődve ki közte és tanártársai közt, ezek miatt kénytelen volt tanári székétől megválni. Ekkor Ér-Diószeveg ment lelkésznek, pár év múlva pedig Szatmárra; 1765. Debrecenbe hivatott lelkészül, a kerület pedig megválasztotta püspökké; azonban 1772. szélhűdés érte, ami miatt hivatalos állásairól lemondott, hegyközkovácsi (Bihar) birtokára vonult vissza s ott töltötte élete utolsó 13 évét. Művei: *Pictet Benedek theologiaja* (Debrecen 1759); *A jól elrendelt mezői gazdaságra oktató kézikönyv; Voltér úrnak Henriása magyar versekben* (Pozsony 1789); költemények, órációk magyar, héber, görög, arab, francia, latin, olasz nyelven; számos prédikáció, melyek részint elszórtan jelentek meg, részint kéziratban maradtak fenn.

16. Sz. Sándor, történettudós, a budapesti magyar királyi tudományegyetemi könyvtár igazgatója, Sz. Ferenc történetirő fia, szül. Kolozsváron 1827 aug. 30. Alsó- és középiskolai tanulását szülőföldjén befejezve, 1841 őszén ugyanott a felsőbb tanulók sorába lépett s négy év alatt elvégezte a bölcsezséti és jogi 2—2 éves tanfolyamot, s itt az utolsó évben a felsőbb szintaktikai és a retorikai (4. és 5.) osztályokban a német nyelv tanításával is megbizált. Ez idő alatt tanult meg franciául. Iskolai pályáját így megfutván, 1845 jun. 26. a kolozsvári törv. királyi táblán hartzói Gálfalvi Imre ítélőmester oldala mellett irnoknak esküdött föl. Irodalmi működése is ez évben kezdődik, ekkor fordította és adta ki *Gutzkow Károly Czoff és kard* című történelmi vigjátékát. A következő év július 8-án a királyi főkörmányszéki irnokok (kancellisták) közé vétetett föl s itt különböző hivatali ágakban gyakornokoskodva, dec. 28. tiszteletbeli hites jegyzővé, 1848 febr. 9. főkörmányszéki fogalmazógyakornokká nevezetett ki. A márciusi események után nemzetörnek állott be s egy ideig az élelmezési osztálynál szolgált, de érezte, hogy hivatása inkább tollával, mint kardjával előmozdítani és szolgálni a szabadságharc ügyét. Itt adta ki még évében névtelenül *Forradalmi mozgalmak Bécs—Pest—Kolozsvárt* (1848), kevéssel utóbb már neve alatt *Bécs—Pest—Kolozsvári forradalom* (1848 márc.) című művét, mely a lelkesedés mámorában született leírása e nagy napok eseményeinek. Kevéssel ezután Kolozsvárt elhagyva, Pestre jött és itt a Pesti Hírlap, Életképek munkatársa lett, de nem tartózkodott itt állandóan, hanem időközben megfordult Szegeden és több vidéki városban. A szabadságharc leveretése után Bemmel távozni akart a hazából, de tőle megbizásokat kapván, azok elintézése végett visszamaradt, később pedig visszatért Pestre. Itt egész idejét irodalmi munkásságnak szentelte. Még 1849. itt jelent meg *A magyar forradalom napjai július elseje után* című műve, mely alig két hónap alatt elkelt; a következő évben még két javított kiadást ért s németre is lefordították (Pest 1850). Ezt követték 1850.: *A magyar forradalom férfiai 1848—49-ből. A magyar forradalom napjai július elsője után szerzőjétől*, mely silhouettek és életrajzok gyűjteménye. Második bővített kiadása még azon évben meg-

jelent, német fordítását is megkezdték, de ebből az első füzetnél több nem jelenhetett meg. Névtelenül jelent meg: *Görgy és fegyvertelétele. Egy honvédtiszt naplójából* (Pest 1850). Egy másik művét: *Közlemények Erdély Bem előtti s alatti életéből* (1850) az osztrák kormány elkobozta. Hasonló sors érte *Klapka Mémoire*-jának magyar fordítását, melynek Heckenastnál nyomtatott, a cenzurának bemutatásra készült példányát szintén lefoglalták. Ily irányu többi művei: *A magyar forradalom története 1848—49.* (1850); *Magyar nők forradalmi életéből* (u. a.); elbeszélések (Klaudia, Philhungara stb.) és rajzok gyűjteménye, valamint másik műve is: *Tollrajzok az 1848—1849-iki magyar hadakból* (1850); *Kossuth a forradalom végnappjairól* című műve, melyben jegyzetekkel és magyarázatokkal kíséri Kossuthnak Viddinből 1849 szept. 12. az angol és francia politikai ágensekhez intézett szózatát, németül, sőt a bécsi II. corriere italiano tárcája után (1851) olasz nyelven is megjelent. *Magyar forradalmi adat* címen, melynek ez első kötetét tette volna, egy forradalmi oklevélgyűjteményt is szándékozott kiadni, de ennél több nem jelent meg belőle. *Karádi* álnév alatt *Honvéd- és huszárélet anekdotáiban* c. művet adott ki (1850); ugyane néven jelentek meg a *Ráthkayval* (Ráth György) együtt szerkesztett *Kossuth parlamenti élete* (2 köt., 1850) s *Egy szemüveg naplója a forradalom előtt, alatt és utáni korszakból. Kiadja a szemüveg utolsó birtokosa* (1851) c. művei. Irodalmi munkásságához, mint e művei mutatják, a tárgyat ez időben csaknem kizárólag a magyar forradalomból vettess ugyanezen célra (1850) *Magyar emléklapok* (l. o.) c. alatt egy folyóiratot is alapított, hogy így maga körül koncentrálja a szétszórt írói erőket. Már előbb foglalkozott Sz. egy oly heti folyóirat megindításának tervével, mely a politika kizárásával a szépirodalom és társadalom érdekeit szolgálja s az elsónél szigorú kritika gyakorlása által a költészet terén felburjánzott hajtásokat lenyírálja s emitt irányt jelöljön s a nemzetet az elnyomás alatt elcsigédni ne engedje. Így jelent meg egy prózabárm után okt. 6. a *Pesti Röpvek* (l. o.). A szerkesztőt már előbb egy ízben kitiltották Pestről, aminek visszavonását atyja, a hivatalos Magyar Hírlap szerkesztője, csak nehezen tudta kieszközölni s most a hadi törvényszék elé állítással is fenyegették, ha a szerkesztést folytatná. Ily irányu irodalmi működéssel végleg e fenyegetésekre sem hagyott föl s ha heti folyóiratot nem volt szabad szerkesztenie, irodalmi évkönyvet adott ki. Így jelent meg a *Nagyenjedi Album MDCCCLI.* (Buda-Pest, kiadja Lukács László), melynek második kötetét elkobozták. Előfizetőit később *Nők könyve, Almanach MDCCCLIII.* (Pest 1853) c. zsebkönyvvel kárpótolta, tartalmát részben ez elkobozott 2. kötetből állította össze. Ebben az évben (1851 jul.) tett ugyan még egy kísérletet a *Pesti Röpvek* feltámasztására a *Pesti Füzetekkel*, de ez sikertelen volt, csak egy szám jelent meg belőle nyomtatásban, ezt is elkobozták és folytatására nem nyert koncessziót.

Kevés kilátása lévén arra, hogy rossz híre miatt a rendőri hatóságtól most már bármily című folyóirat megindítására egyhamar engedélyt nyer-

jen, pályázatát beadta a kecskeméti ref. kollégium tanári állására s ide Ballagi Károlylyal együtt meg is választották 1852 szept. 20-án az úresedésben lévő matematikai és fizikai tanszékre s az egyháztanács reájuk bízta, hogy egyezzenek meg a két tanszéken egymás között. Sz. a matematikai tanszékot választotta. Egy évet töltött itt, a következő év június 4-én a nagykőrösi egyháztanács Báthori Gábor elnöklele alatt tartott ülésében meghívta a földrajzi és történeti tanszékre. E meghívást annál nagyobb örömmel elfogadta, mivel egykori pesti munkatársai közül több itt tanárkodott; itt tanított *Arany, Mentovich* Ferenc s több elismert nevű író: *Salamon, Szabó K., Ballagi* stb. Sz. 14 évig (1853—67) maradt itt; a két említett tantárgyban kívül Arany eltávozása után a magyar irodalmat, a 60-as évek elején jogi tantárgyakat is tanítva s Báthori Gábor püspök mellett egy ideig titkári teendőket is végezve. A tanításon kívül az irodalom terén is működött. Itt írta 1845-ben *Világtörténet* című iskolai tankönyvének első kötetét, mely később folytatásával s átdolgozva *Egyetemes történet* címen több kiadást ért. Az akadémia 1858. levelező tagjává választotta s itt székelt *Bánffy Dénes kora és megőlése* (Pest 1859) című értekezéssel foglalta el. Ezt követték különösen Erdély történetével s a nemzeti fejedelmekkel foglalkozó művei: *Erdélyország története tekintettel művelődésére* (I—II. köt., u. o. 1866); *Vértanúk a magyar történelemből* (u. o. 1867); *Zrinyi Péter és társai ligája s a rendkívüli törvényszékek* (Lipcese 1867); *Báthory Gábor fejedelem története* (Pest 1867); *Bethlen Gábor fejedelem trónfoglalása* (u. o. 1867, Tört. ért. I. 6); *A Rákócziak kora Erdélyben* (u. o. 1868), melyből csak az első kötet jelent meg. Itt dolgozta ki *Erdély irodalomtörténete, különös tekintettel tört. irodalmára* c. tanulmányát, mely a Budapesti Szemle 1858. és 1859-iki és az Új Magyar Múzeum 1860-iki évfolyamaiban látott világot s ez időből ered több történeti forrásmű publikációja. Egyik kiadója volt a *Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből* c. vállalatnak, melyből 1856—1861-ig három kötet jelent meg; 1863. *Szilágyi Áronnal*, ki egy ideig szintén Nagy-Körösrön volt segédlelkész, szerkesztette a *Török-magyarok történelmi emlékek. I. oszt. Okmánytár* c. akadémiai kiadványt s 1863—73. kilenc kötetet tettek közzé. Kiadta *Bod Péter* fordításában *Kocsi Csörgő Bálintnak Kösziklán épült ház ostroma* c. művét (Lipese 1866). 1867 jun. 16. Eötvös József báró miniszter a vallás-és közoktatásügyi minisztériumhoz titkárnak nevezte ki, s ezután egyszersmind több éven át tanította a Ludovik-akadémiában a történetet, ahová Csengeri Antal ajánlására Lónyai Menyhért nevezte ki.

Pestre költözése után még nagyobb buzgalommal látott a történetírásához és forrásművek sajtó alá rendezéséhez; ezután jelentek meg *Rákóczi és Pázmány* c. történeti rajza (1870), *Adalékok Bethlen Gábor szövetkezéseinek történetéhez* (1873, Tört. Ért. II. 8.), *Rajzok és tanulmányok* (1875, két kötet), melyekben a lapokban és folyóiratokban 1857—75 között kiadott tanulmányai egy részét gyűjtötte össze. Itt jelentek meg: *Erdély*

helyzete két nagy hatalmasság között, *Lorántfi Zsuzsánna* (először Akad. Évkönyv XIII. 9.), *Alvinczy Péter* stb. című tanulmányai; *Révay Péter és a szent korona 1619—22.* (1875, Tört. ért. V. 1.), *Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 1540-ben* (1875, V. 4.), *Rajzok a forradalom utáni időkből, Az első magyar katonai tanintézet* (Budapest 1876), melyben az abszolút korszakbeli irodalmi vállalatai sorsát, a cenzurával vesződését stb. és a Ludoviceum történetét beszéli el. *Carillo Alfonz diplomáciai működése 1594—98.* (1877, VI. 10.), *I. Rákóczi György és a diplomácia* (1878, VII. 5.), *Jelentés a gyulafehérvári levéltárban tett kutatásokról* (1880, IX. 3.), *Történeti rajzok* (1880), *Nápolyi Péter, Egy diploma a XVII. sz. elejéről* (1881, IX. 7.), *Bethlen Gábor és a svéd diplomácia* (1882, X. 1.), *I. Rákóczi Gy. első összeköttetései a svédekkel* (1883, X. 9.), *Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai* (1884, XI. 6.). Több ízben tartott emlékbeszédet az akadémia elhunyt tagjai: *Kovács István* (1877), *Urházy György* (1880), *Gyárfás István* (1887), *Hornytik János* (1889), *Szabó Károly* (1896) fölött. A mellett folytatta a forrásművek szerkesztését, melyek az akadémia kiadásában jelentek meg: *Rozsnay Dávid az utolsó török deák történeti maradványai* (1867, Akad. Mon. Script. 11.), 1. köt., 1 pótfüzettel; *Alvinczy Péter okmánytára 1685—89.* (1870, Mon. Dipl., 14, 15), két kötetben, a III. kötet Gergely S. és Pettkótól 1887); *Okmánytár I. Rákóczi György svéd és francia szövethetéseinek történetéhez 1632—48.* (1873, Mon. Dipl. 21.); *Okmánytár II. Rákóczi György diplomáciai összeköttetéseihez 1648—60.* (1874, Mon. Dipl. 23.); *A két Rákóczi Gy. családi levelezése 1632—60.* (1875, Mon. Dipl. 24.); *Erdélyi országgyűlési emlékek 1540—1688.* I—XIX. köt. (1875—96, Mon. III. oszt.), mely nem csupán okmánygyűjtemény, hanem minden kötet tetemes részét a közlött anyagot fel is dolgozó történeti bevezetés foglalja el; *Szamosközy István történeti maradványai 1566—1603.* (1876—80, Mon. Script. 21, 28, 29, 30, négy kötet, egy pótfüzettel); *Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei* (1879); *Okirattár Strassburg Pál 1631—33-iki követsége és I. Rákóczi György első diplomáciai összeköttetései történetéhez* (1882, Mon. Dipl. 26.); *Levelek I. Rákóczi György keleti összeköttetései történetéhez* (1883); *Georg Rákóczi I. im dreissigjährigen Kriege 1630—40.* (1883, különnyomat az Ungarische Revueből); *A linzi béke okirattára* (1885); *Erdély és az északkeleti háború* (1890—91) két kötet. A magyar történelmi társulatnak első alapítói közé tartozik s 1875 okt. 6. a társulat titkárának is megválasztotta s az 1875-iki évfolyam 8. füzeteitől kezdve *Századok* c. folyóiratának szerkesztését is reá bízta. A társulat anyagi ésszellemi fejlődése körül elévülhetetlen érdemei vannak. Ő indította meg 1878. a *Történelmi Tár* című évnegyedes folyóiratot, 1885. pedig a *Magyar Történelmi Eletrajzok* című vállalatot, mely immár (1897) tizenharmadik évfolyamát járja s nálunk első kísérlet volt történeti művek korhű és művészi becslő illusztrációjára. Év kedvező fogadtatásra talált folyóiratban, mely évi öt füzetben hoz na-

gyobb történeti tanulmányokat, tőle, a szerkesztőtől is három életrajz jelent meg: *Felsővadászi Rákóczi Zsigmond 1622—52.* (1886, III. évf.), *II. Rákóczi György 1621—60.* (1891, VII. évf.) és *I. Rákóczi György 1593—1648.* (1893, IX. évf.) életrajza. Számos kisebb és nagyobb tanulmánya és közleménye jelent meg az itt felsoroltakon kívül az akadémia folyóirataiban, a Toldy F. által szerkesztett Magyar Történelmi Tárbán, Új Magyar Muzeumban, Akadémiai Értesítőben, Budapesti Szemlében, a K. Pap Miklós által szerkesztett Történeti Lapokban, Századokban, Történelmi Tárbán stb. Irodalmi vállalkozásai között van még egy maradandó alkotása: *A magyar nemzet története* című nagy illusztrált munka szerkesztése, részben elsörendű történetíróink tollából, mely tiz nagy kötetre tervezve 1895. indult meg s eddig már négy kötet (az őskortól a mohácsi vészig), arc- és tájképekkel, oklevél- stb. hasonmásokkal, autográfokkal gazdagon illusztrálva meg is jelent belőle. Kiváló érdeme, hogy buzdításával, irányításával és vezetésével egész történeti iskolát alapított, melynek Károlyi, Thallóczy, Fejérfataky, Szádeczky, Acsádi, továbbá Schönherr, Barabás, Áldásy stb. nevesebb tagjai.

1878 okt. 7. a magyar kir. tudományos egyetemi könyvtár igazgatójává nevezték ki és e könyvtár újabb fejlődése az ő nevéhez fűződik. Az ő felügyelete alatt és útmutatásai szerint készültek a könyvtár katalógusai: *A budapesti magyar királyi egyetemi könyvtár codexének címjegyzéke* 1881. (latin címmel és előszóval külön is); *A budapesti magyar királyi egyetemi könyvtár kéziratainak címjegyzéke* 1., 2. rész (1889, 1894), valamint a könyvtár *Évi gyarapodási címjegyzékei 1878—96-ig* (III—XXI., Budapest 1879—97); *A budapesti magyar királyi egyetemi könyvtár*, ismertetéi Sz. S. (A vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztérium tanintézetének leírása, Budapest 1882). Azonkívül a Magyar Könyvszemlében számos cikkben ismertette a könyvtár ritka és becsesebb nyomtatványait. Sokszoros és nagy érdemei több ízben részesültek elismerésben. 1895. a kolozsvári egyetem bölcsészeti kara tiszteletbeli doktorrá, 1896 jun. 2-án a bécsi császári és királyi tudományos akadémia külföldi levelező tagjává választotta. Alelőke a magyar heraldikai és genealogiai társaságnak s a székely művelődési és közigazdasági egyesületnek stb. 1896 nov. 26. a hazai történetírás terén kifejtett kiváló működése elismeréséül miniszteri tanácsosi címet nyert. 1897. hetvenedik születésnapja emlékére Thallóczy, Fejérfataky és Szádeczky kezdeményezésére tisztelői bronzemlékérmet verettek, melyet a magyar történelmi társulat 1897 jun. 21-iki gyűlésén ünnepélyesen nyújtottak át neki. Arcképét olajba Barabás, Egerváry, Cserna s Ellinger festette.

DÉZSI.
Szilágyi és Hajmási, I. Szendrei névtelen.

Szilágy-Kövesd, község, I. *Kövesd* (7).

Szilágy-Kraszna, község, I. *Kraszna* (1).

Szilágy-Nagyfalu, I. *Nagyfalu* (2).

Szilágyság, I. *Szilágy* (vármegye történetét).

Szilágysági helyi érdekű vasút. Hossza 108 km., építési tőkéje 2.347,500 frt, tehát km.-enként 21,680 frt. Kibocsátottak 1.150,000 törzs- és